Lieta Nr.A420689610

SKA–107/2014

SPRIEDUMS

Rīgā 2014.gada 13.jūnijā

Augstākās tiesas Administratīvo lietu departaments šādā sastāvā:

tiesnesis A.Guļāns

tiesnese J.Briede

tiesnese L.Slica

rakstveida procesā izskatīja /pers. B/ kasācijas sūdzību par Administratīvās apgabaltiesas 2013.gada 25.jūnija spriedumu administratīvajā lietā, kas ierosināta, pamatojoties uz /pers. B/ pieteikumu par labvēlīga administratīvā akta izdošanu.

Aprakstošā daļa

[1] Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra (turpmāk – aģentūra) 2010.gada 6.maijā pieņēma lēmumu par maternitātes pabalsta piešķiršanu pieteicējai /pers. B/ - Ls 9661,30, kas aprēķināts no dienas vidējās apdrošināšanas iemaksu algas Ls 138,0185.

Pieteicēja vērsās aģentūrā ar iesniegumu par pabalsta pārrēķinu, ņemot vērā visus viņas ienākumus 2009.gada septembrī, no kuriem veiktas valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas – Ls 41683,97.

Aģentūra, izskatot pieteicējas apstrīdēšanas iesniegumu, ar 2010.gada 8.jūnija lēmumu atstāja negrozītu sākotnējo lēmumu.

[2] 2010.gada 19.jūlijā aģentūra pieņēma lēmumu par vecāku pabalsta piešķiršanu pieteicējai Ls 2789 mēnesī no 2010.gada 6.jūlija līdz 2011.gada 21.aprīlim.

Pieteicēja vērsās aģentūrā ar iesniegumu par vecāku pabalsta pārrēķinu, ņemot vērā visus viņas ienākumus 2009.gada septembrī, no kuriem veiktas valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas – Ls 41683,97.

Aģentūra ar 2010.gada 17.septembra lēmumu atstāja negrozītu sākotnējo lēmumu.

[3] Administratīvajā rajona tiesā saņemts pieteicējas pieteikums par pienākuma uzlikšanu aģentūrai izdot pieteicējai labvēlīgāku administratīvo aktu par maternitātes pabalsta Ls 16762,62 apmērā piešķiršanu par laiku no 2010.gada 27.aprīļa līdz 2010.gada 5.jūlijam.

Vēlāk Administratīvajā rajona tiesā saņemts pieteicējas pieteikums par labvēlīgāka administratīvā akta izdošanu par vecāku pabalsta piešķiršanu. Abas lietas tika apvienotas.

[4] Ar Administratīvās rajona tiesas 2011.gada 15.decembra spriedumu pieteicējas pieteikums par labvēlīgu administratīvo aktu

izdošanu noraidīts. Spriedums pamatots ar turpmāk norādītajiem argumentiem.

[4.1] Lietā ir strīds par aprēķināto pabalstu lielumu – kādas naudas summas iekļauj vidējā apdrošināšanas iemaksu algā. Pieteicēja uzskata, ka ir jāiekļauj visi izmaksātie ienākumi, par kuriem ir veiktas valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas, tostarp pieteicējai izmaksātais atlaišanas pabalsts un neizmantotā ikgadēja atvaļinājuma kompensācija. Līdz ar to pieteicēja vēlas saņemt vēl labvēlīgākus administratīvos aktus,

[4.2] Atbilstoši Ministru kabineta 1998.gada 28.jūlija noteikumu Nr.270 „Vidējās apdrošināšanas iemaksu algas aprēķināšanas kārtība un valsts sociālās apdrošināšanas pabalstu piešķiršanas, aprēķināšanas un izmaksas kārtība" 2. un $2.^2$punktam gan maternitātes, gan vecāku pabalsta apmēru nosaka, pamatojoties uz sociāli apdrošinātās personas vidējo apdrošināšanas iemaksu algu.

Saskaņā ar likuma ,,Par maternitātes un slimības apdrošināšanu" 1.panta 2.punktu apdrošināšanas iemaksu alga ir ienākumi, no kuriem saskaņā ar likumu „Par valsts sociālo apdrošināšanu" izdarītas valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas.

Atbilstoši likuma „Par valsts sociālo apdrošināšanu" 3.panta pirmajai daļai sociālā apdrošināšana ir pasākumu kopums, ko organizē valsts, lai apdrošinātu personas vai tās apgādībā esošo personu risku zaudēt darba ienākumu sakarā ar sociāli apdrošinātās personas slimību, invaliditāti, maternitāti, bezdarbu, vecumu, nelaimes gadījumu darbā vai saslimšanu ar arodslimību, bērna kopšanu, kā arī papildu izdevumiem sakarā ar sociāli apdrošinātās personas vai tās apgādībā esošās personas nāvi.

Sociālā apdrošināšana, tostarp maternitātes un vecāku pabalsts, ir vērsti uz to, lai personai, kura maternitātes un bērna kopšanas dēļ neierodas darbā un tāpēc zaudē algotā darbā gūstamos ienākumus, būtu iespējams atlīdzināt zaudēto, samaksājot pabalstu. Tātad maternitātes un vecāku pabalsta saņēmējs ir darba ņēmējs likuma „Par valsts sociālo apdrošināšanu" izpratnē un pabalsts tiek aprēķināts, ņemot vērā personas vidējo apdrošināšanas iemaksu algu.

[4.3] Augstākā tiesa secinājusi, ka atbilstoši likuma „Par valsts sociālo apdrošināšanu" 1.panta 2.punkta „a" apakšpunktam darba ņēmējs ir arī persona, kas uz darba līguma pamata par nolīgto darba samaksu veic noteikto darbu darba devēja vadībā. Savukārt atbilstoši sociālās apdrošināšanas likumos sniegtajiem terminu skaidrojumiem *(sk. likuma „Par maternitātes un slimības apdrošināšanu" 1.panta 2.punktu; likuma „Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām" 1.panta 8.punktu; likuma „Par valsts pensijām" 1.panta 4.punktu un likuma „Par valsts sociālo apdrošināšanu" 14.panta pirmo daļu*) secināms, ka apdrošināšanas iemaksu alga ir personas visi algotā darbā gūtie (aprēķinātie) ienākumi, no kuriem veiktas vai bija jāveic sociālās iemaksas.

Sociālās apdrošināšanas būtība ir apdrošināt personas risku zaudēt darba ienākumus sakarā ar sociālā riska (apdrošināšanas gadījuma), tostarp maternitāti, iestāšanos. Tas nozīmē, ka sociālās apdrošināšanas sistēmas ietvaros personai tiek izmaksāts sociālās apdrošināšanas pabalsts, kas sedz daļu no personas gūtajiem ienākumiem, kādi tai bija sociālā riska iestāšanās brīdī un kurus tā nespēj iegūt sociālā riska iestāšanās dēļ.

Apdrošināšanas iemaksu alga, kas ņemama vērā arī aprēķinot bērna kopšanas pabalstu nodarbinātai personai, ir personas patiesi gūtie darba ienākumi noteiktā periodā pirms sociālā riska iestāšanās.

Šādu secinājumu apstiprina arī likumdevēja mērķis, ieviešot bērna kopšanas pabalstu nodarbinātajām personām, proti, kompensēt tos ienākumus, kurus persona vairs nespēj gūt, kopjot bērnu, lai tādējādi pēc iespējas nodrošinātu to ienākumu līmeni, kāds atbilstu personas ienākumiem pirms bērna piedzimšanas, ja persona strādāja (*sk. Satversmes tiesas 2005.gada 4.novembra sprieduma lietā Nr.2005-09-0113 14.2.punktu; 2006.gada 2.novembra sprieduma lietā Nr.2006-07-01 8.punktu; Augstākās tiesas 2010.gada 10.jūnija sprieduma lietā Nr.SKA-246/2010 9.punktu*).

[4.4] Tiesību normu mērķis attiecībā uz maternitātes un vecāku pabalsta maksāšanu ir personas zaudēto algotā darbā gūstamo ienākumu aizvietošana. Ar zaudētajiem ienākumiem šajā kontekstā ir saprotami tādi ienākumi, kurus persona būtu guvusi, ja viņa turpinātu darbu vai savu nodarbošanos tāpat kā iepriekš. Tātad maternitātes un vecāku pabalsti ir paredzēti tam, lai personai maternitātes un bērna kopšanas gadījumā, kad viņa neierodas darbā un tādējādi zaudē algotā darbā gūstamos ienākumus, būtu iespējams saņemt ienākumus, ko viņa saņēma, strādājot algotu darbu. Tas ir, sociālai apdrošināšanai jānodrošina, lai personai būtu iespējams saņemt tik, cik persona ir saņēmusi strādājot.

Sociālās apdrošināšanas sistēmas ietvaros personai tiek izmaksāts sociālās apdrošināšanas pabalsts, kas sedz daļu no personas gūtajiem ienākumiem, kādi tai bija sociālā riska iestāšanās brīdī un kurus tā nespēj iegūt sociālā riska iestāšanās dēļ.

Attiecīgi par zaudētajiem ienākumiem nevar uzskatīt atlaišanas pabalstu, kas ir vienreizēja kompensācija par darba tiesisko attiecību izbeigšanas faktu, kā arī neizmantotā ikgadēja atvaļinājuma kompensācija, kas izmaksāta, beidzot darba tiesiskās attiecības.

Konkrētajā lietā pieteicējai izmaksātais atlaišanas pabalsts un neizmantotā ikgadējā atvaļinājuma kompensācija ir izmaksāta kā kompensācija, izbeidzot darba tiesiskās attiecības, nevis atalgojums par padarīto darbu. Līdz ar to minētās izmaksātās naudas summas nav personas patiesi gūtie darba ienākumi noteiktā periodā pirms sociālā riska iestāšanās. Aģentūra pamatoti tās neiekļāva maternitātes un vecāku pabalsta apmēra aprēķinā.

[5] Administratīvā apgabaltiesa, izskatot lietu apelācijas kārtībā pēc pieteicējas apelācijas sūdzības, ar 2013.gada 25.jūnija spriedumu pieteikumu noraidīja. Administratīvā apgabaltiesa pievienojās rajona tiesas sprieduma motivācijai. Papildus spriedums pamatots ar turpmāk minētajiem argumentiem.

[5.1] Aprēķinot pabalstus, nebija jāņem vērā visi ienākumi, kas pieteicējai tika samaksāti, tostarp visi ienākumi, no kuriem veiktas sociālās apdrošināšanas iemaksas – atlaišanas pabalsts un kompensācija par neizmantotām ikgadējā apmaksātā atvaļinājuma

dienām. Minētā secinājuma pamatā ir atziņa, ka likumā „Par maternitātes un slimības apdrošināšanu" ir konstatējams aizklāts likuma robs, kas ir aizpildāms ar teleoloģiskās redukcijas paņēmienu.

Likuma „Par maternitātes un slimības apdrošināšanu" 10.pants noteic maternitātes pabalsta piešķiršanu 100 procentu apmērā no pabalsta saņēmēja vidējās apdrošināšanas iemaksu algas, bet atbilstoši likuma 31.panta pirmajai daļai vidējo iemaksu algu maternitātes pabalsta aprēķināšanai nosaka no apdrošinātās personas iemaksu algas par 12 kalendāro mēnešu periodu, šo periodu beidzot divus mēnešus pirms mēneša, kurā iestājies apdrošināšanas gadījums. Savukārt saskaņā ar šā likuma $10.^6$ pantu vecāku pabalstu piešķir 70 procentu apmērā no pabalsta saņēmēja vidējās apdrošināšanas iemaksu algas, bet likuma pārejas noteikumu 5.punkts noteic, ka darba ņēmējam vidējo iemaksu algu vecāku pabalsta apmērā noteikšanai aprēķina no personas iemaksu algas, no kuras veiktas vai bija jāveic sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas vecāku apdrošināšanai, par 12 kalendāra mēnešu periodu, šo periodu beidzot trīs kalendāra mēnešus pirms mēneša, kurā bērns piedzimis.

Minēto normu vārdiskās redakcijas aptver arī tādu situāciju, kad vidējā apdrošināšanas iemaksu alga tiek aprēķināta, cita starp, ņemot vērā atlaišanas pabalstu un kompensāciju par neizmantotām atvaļinājuma dienām. Taču minētais noved pie tā, ka pēc šādiem principiem aprēķinātais pabalsts atlīdzina ne tikai algotā darbā gūstamos ienākumus, ko sieviete zaudē tāpēc, ka maternitātes vai bērna kopšanas dēļ neierodas darbā, bet arī ienākumus, ko sieviete saņem kā vienreizēju kompensāciju par zaudētiem darba ienākumiem, pārtraucot darba tiesiskas attiecības pēc savas gribas.

Tas ir pretrunā likuma „Par valsts sociālo apdrošināšanu" un likuma „Par maternitātes un slimības pabalstu" mērķim. No likuma „Par valsts sociālo apdrošināšanu" 3.panta un likuma „Par maternitātes un slimības apdrošināšanu" 5.panta un $10.^4$ panta tiesību normām neizriet, ka sociālā apdrošināšana un maternitātes pabalsts, kā arī vecāku pabalsts ir paredzēti tam, lai sievietei atlīdzinātu arī ienākumus, ko sieviete, zaudējot darbu, guvusi vienreizēji kā kompensāciju no darba devēja.

[5.2] Saskaņā ar Darba likuma 59.pantu darba samaksa ir darbiniekam regulāri izmaksājamā atlīdzība par darbu, kura ietver darba algu un normatīvajos aktos, darba koplīgumā vai darba līgumā noteiktās piemaksas, kā arī prēmijas un jebkuru cita veida atlīdzību saistībā ar darbu. Savukārt atlaišanas pabalsta izmaksas nosacījumus reglamentē Darba likuma 112.pants. Atlaišanas pabalsta mērķis ir kompensēt darbā gūstamo ienākumu zaudēšanu sakarā ar atlaišanu no darba. Savukārt kompensācijas par neizmantotām atvaļinājuma dienām mērķis ir kompensēt neizmantoto atpūtas laiku. Atlaišanas pabalsts tiek samaksāts kā kompensācija par visu darba periodu. Savukārt kompensācija par neizmantoto atvaļinājumu ir saistīta ar darba periodu, par kuru ir iekrājies neizmantotais atvaļinājums. Darba likuma 149.panta piektā daļa noteic, ka ikgadējā apmaksātā atvaļinājuma atlīdzināšana naudā nav pieļaujama, izņemot gadījumus, kad darba tiesiskās attiecības tiek izbeigtas un darbinieks ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu nav izmantojis.

Gadījumā, ja atlaišanas pabalsts un kompensācija par neizmantotām atvaļinājuma dienām tiek pilnā apmērā ietverti pabalsta aprēķina perioda iemaksu algā, personas no darba gūstamo ienākumu apmērs pabalsta aprēķina periodā palielinās nevis uz personas gūtā darba ienākuma, bet uz kompensāciju rēķina. Tas savukārt nozīmē, ka personas algotā darbā gūtie ienākumi pabalsta aprēķina periodā netiek noteikti objektīvi. Taču sociālā apdrošināšana un maternitātes pabalsts ir paredzēti tam, lai sievietei maternitātes gadījumā būtu iespējams saņemt kompensāciju, proti, aptuveni tik pat daudz, cik viņa ir pelnījusi, strādājot.

Izskatāmajā gadījumā iestādei bija pamats konstatēt likuma „Par maternitātes un slimības pabalstu" normu, kas reglamentē maternitātes pabalsta un vecāku pabalsta apmēra noteikšanu, teksta vārdiskās izpausmes neatbilstību tiesību normas mērķim, atzīstot, ka tiesību normu teksts ir pārāk plašs un tādējādi aptver tādas situācijas, kuras tiesību normas mērķis nemaz nevēlās aptvert.

[6] Par Administratīvās apgabaltiesas spriedumu pieteicēja ir iesniegusi kasācijas sūdzību. Kasācijas sūdzība pamatota ar turpmāk minētajiem argumentiem.

[6.1] No likuma „Par maternitātes un slimības apdrošināšanu" normu satura ir nepārprotami skaidrs, ka likumdevējs ir apzināti noteicis tādu regulējumu, kas nosaka, ka maternitātes un vecāku pabalsts aprēķināms ne tikai no darba algas, bet arī no atlaišanas pabalsta un kompensācijas par neizmantoto atvaļinājumu. Tiesa pretēji likumdevēja gribai ir sašaurinājusi likuma regulējumu, piemērojot teleoloģisko redukciju.

[6.2] Tiesību piemērotājs tiesību tālākveidošanas ceļā nav tiesīgs radīt jaunu noteikumu, kas ierobežo personas pamattiesības. Apgabaltiesas spriedums ir pretrunā ar Administratīvā procesa likuma 17.panta otro daļu, jo, piemērojot teleoloģisko redukciju, ir ierobežotas pieteicējas cilvēktiesības uz sociālo nodrošinājumu.

[6.3] Tiesa pārkāpusi Administratīvā procesa likuma 104.panta trešajā daļā paredzēto administratīvo tiesu kompetenci, jo veikusi likuma normu konstitucionālo kontroli.

[6.4] Neiekļaujot personas ienākumus, no kuriem veiktas apdrošināšanas iemaksas, apdrošināšanas iemaksu algā, tiesa ir pieļāvusi tiesiskās noteiktības un tiesiskās paļāvības principu neievērošanu.

[6.5] Tiesa pārkāpusi vienlīdzības principu. Attiecībā pret pieteicēju pieļauta atšķirīga attieksme salīdzinājumā ar citām personām, kurām pabalsts aprēķināts, ņemot vērā arī citus ienākumus, par kuriem veiktas sociālās iemaksas.

[6.6] Atbilstoši taisnīguma principam nedrīkst samazināt saņemamā pabalsta apmēru, jo sociālās apdrošināšanas iemaksas veiktas no visiem ienākumiem.

Motīvu daļa

[7] Augstākā tiesa 2013.gada 4.novembrī izskatīja administratīvo lietu Nr.SKA– 234/2013, kas ierosināta, pamatojoties uz pieteicējas pieteikumu par labvēlīgāka administratīvā akta izdošanu. Minētajā lietā pieteicēja apstrīdēja aģentūras lēmumu aprēķināt maternitātes pabalstu no vidējās apdrošināšanas iemaksu algas, neņemot vērā pieteicējai izmaksātos ienākumus, no kuriem veiktas sociālās apdrošināšanas iemaksas, proti darba algu, atlaišanas pabalstu un neizmantotā atvaļinājuma kompensāciju**.**

Augstākā tiesa atstāja negrozītu Administratīvās apgabaltiesas 2012.gada 8.novembra spriedumu, ar kuru pieteicējas pieteikums par labvēlīga administratīvā akta izdošanu bija noraidīts.

[8] Izskatāmās lietas faktiskie apstākļi atšķiras tikai ar to, ka tiek pārsūdzēts aģentūras lēmums par pabalstu piešķiršanu par citu periodu un vecāku pabalsta apmērs, bet faktiski ir strīds par likuma ,,Par maternitātes un slimības apdrošināšanu" 10.panta interpretāciju.Augstākā tiesa 2013.gada 4.novembra spriedumā lietā Nr.SKA– 234/2013 un 2013.gada 22.oktobra spriedumā lietā Nr.SKA-492/2013 ir sniegusi minētā panta interpretāciju, kas izmantojama izskatāmajā lietā, tajā skaitā arī par vecāku pabalsta aprēķināšanas kārtību. Tā kā pieteicējas kasācijas sūdzības argumenti šajā lietā ir tādi paši kā jau izskatītajā lietā Nr.SKA– 234/2013, Augstākā tiesa izmantos minētās lietas spriedumā ietverto argumentāciju.

[9] No kasācijas sūdzības argumentiem secināms, ka, pieteicējas ieskatā, lietā piemērojamo tiesību normu teksts ir nepārprotami skaidrs. Līdz ar to nav pamatots tiesas secinājums, ka pastāv aizklāts likums robs, un tiesai nebija pamata piemērot teleoloģisko redukciju.

Katra tiesību norma un uz tās pamata prognozētais tiesiskais regulējums vērsts uz kāda mērķa sasniegšanu. Tiesību doktrīnā atzīts, ka, tā kā aizklāts likuma robs pastāv gadījumā, kad likumā ietvertais tiesiskais regulējums (atbilstoši tā jēgai un mērķim) izrādās par plašu un (no „vārdiskās jēgas" viedokļa) aptver arī tādus gadījumus, kurus tam nevajadzētu aptvert, šāds likuma robs aizpildāms „radot" *izņēmuma noteikumus*. Tādējādi teleoloģiskās redukcijas ceļā tiek *ierobežota (reducēta)* pārāk plaši formulēta tiesiskā regulējuma piemērošanas joma.

Teleoloģiskā redukcija (tāpat kā analoģija) pamatojas uz taisnīguma principu; tikai šeit ir runa par nepieciešamību „atšķirīgus gadījumus izšķirt atšķirīgi". Citiem vārdiem, teleoloģiskās redukcijas priekšnoteikums ir secinājums, ka likumā regulēts noteikts dzīves gadījums tiesiskā novērtējuma ziņā tik būtiski atšķiras no pārējiem „patiesi domātajiem" dzīves gadījumiem, ka vienlīdzīga attieksme pret visiem šiem gadījumiem būtu „objektīvi neattaisnojama un patvaļīga" (*sk. Juridiskās metodes pamati. 11 soļi tiesību normu piemērošanā: Rakstu krājums. Zin.red. Meļķisis E. Rīga: Latvijas Universitāte, 2003,165.-166.lpp.*).

Ievērojot minēto, vispirms ir noskaidrojama piemērojamo tiesību normu vārdiskā jēga un to mērķis.

[10] Saskaņā ar likuma „Par valsts sociālo apdrošināšanu" 3.panta pirmo daļu sociālā apdrošināšana ir pasākumu kopums, ko organizē valsts, lai apdrošinātu personas vai tās apgādībā esošo personu risku *zaudēt darba ienākumu* sakarā ar sociāli apdrošinātās personas slimību, invaliditāti, maternitāti, bezdarbu, vecumu, nelaimes gadījumu darbā vai saslimšanu ar arodslimību, bērna kopšanu, kā arī papildu izdevumiem sakarā ar sociāli apdrošinātās personas vai tās apgādībā esošās personas nāvi. Sociālā apdrošināšana ir valsts sociālās drošības sistēmas sastāvdaļa.

Sociālās apdrošināšanas būtība ir apdrošināt personas risku zaudēt darba ienākumus sakarā ar sociālā riska (apdrošināšanas gadījuma) iestāšanos. Tas nozīmē, ka sociālās apdrošināšanas sistēmas ietvaros personai tiek izmaksāts sociālās apdrošināšanas pabalsts, kas sedz daļu no personas gūtajiem ienākumiem, kādi tai bija sociālā riska iestāšanās brīdī un kurus tā nespēj iegūt sociālā riska iestāšanās dēļ (*sk. Augstākās tiesas 2010.gada 10.jūnija sprieduma lietā Nr.SKA-246/2010 9.punktu*). Tātad sociālās apdrošināšanas mērķis ir novērst vai mazināt apdrošinātās personas ienākumu zaudējumu, kas rodas likumā paredzētā sociālā riska iestāšanās gadījumā, piemēram, ja persona grūtniecības un bērna kopšanas dēļ nevar strādāt un tādēļ saņemt līdzšinējo darba samaksu.

Likuma „Par maternitātes un slimības apdrošināšanu" 5.panta pirmā daļa noteic, ka maternitātes pabalstu piešķir un izmaksā par visu grūtniecības atvaļinājuma un dzemdību atvaļinājuma laiku, ja sieviete neierodas darbā un tādējādi zaudē *algotā darbā gūstamos ienākumus* vai ja pašnodarbināta sieviete zaudē ienākumus.

No minētā secināms, ka maternitātes pabalsta mērķis ir kompensēt sievietei zaudētos algotā darbā gūstamos ienākumus, ja sieviete grūtniecības atvaļinājuma un dzemdību atvaļinājuma dēļ neierodas darbā.

[11] Likuma „Par maternitātes un slimības apdrošināšanu" (*redakcijā, kas bija spēkā laikā, kad pieteicējai tika izmaksāts maternitātes pabalsts*) 10.pants noteica, ka maternitātes pabalstu piešķir 100 procentu apmērā no pabalsta saņēmēja vidējās apdrošināšanas iemaksu algas.

Šā likuma 31.panta pirmā daļa noteic, ka vidējo apdrošināšanas iemaksu algu valsts sociālās apdrošināšanas pabalsta aprēķināšanai nosaka no apdrošinātās personas apdrošināšanas iemaksu algas par 12 kalendāro mēnešu periodu, šo periodu beidzot divus kalendāros mēnešus pirms mēneša, kurā iestājies apdrošināšanas gadījums, izņemot šā likuma 32.pantā noteiktos gadījumus. Atbilstoši minētā likuma 1.panta 2.punktam apdrošināšanas iemaksu alga ir ienākumi, no kuriem saskaņā ar likumu „Par valsts sociālo apdrošināšanu" izdarītas valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas.

Likuma „Par valsts sociālo apdrošināšanu" 14.panta pirmā daļa noteic, ka darba devēja un darba ņēmēja obligāto iemaksu objekts ir

visi algotā darbā aprēķinātie ienākumi, no kuriem jāietur iedzīvotāju ienākuma nodoklis, neatskaitot neapliekamo minimumu, nodokļu atvieglojumus un attaisnotos izdevumus, par kuriem nodokļu maksātājam ir tiesības samazināt apliekamo ienākumu.

No minētajām tiesību normām izriet, ka maternitātes pabalsta apmērs ir atkarīgs no pabalsta saņēmēja vidējās apdrošināšanas iemaksu algas. Vidējo apdrošināšanas iemaksu algu nosaka no apdrošinātās personas apdrošināšanas iemaksu algas (ienākumi, no kuriem izdarītas valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas) attiecīgajā 12 mēnešu periodā.

Izskatāmajā gadījumā atbilstoši likuma „Par maternitātes un slimības apdrošināšanu" 10.panta un 31.panta pirmās daļas vārdiskajai jēgai, lai noteiktu pieteicējas vidējo apdrošināšanas iemaksu algu, ir ņemama vērā ne tikai pieteicējai 2009.gada septembrī izmaksātā darba samaksa, bet arī atlaišanas pabalsts un kompensācija par neizmantotajām atvaļinājuma dienām.

[12] Saskaņā ar Darba likuma 59.pantu darba samaksa ir darbiniekam regulāri izmaksājamā atlīdzība par darbu, kura ietver darba algu un normatīvajos aktos, darba koplīgumā vai darba līgumā noteiktās piemaksas, kā arī prēmijas un jebkuru cita veida atlīdzību saistībā ar darbu.

Atlaišanas pabalsta izmaksas nosacījumus reglamentā Darba likuma 112.pants un tā apmērs ir atkarīgs no laika perioda, kādu darbinieks bijis nepārtrauktinodarbināts pie attiecīgā darba devēja, turklāt darba līgumā vai koplīgumā var būt noteikts lielāks atlaišanas pabalsts nekā likumā paredzētais. Saskaņā ar Darba likuma 149.panta piekto daļu ikgadējā apmaksātā atvaļinājuma atlīdzināšana naudā nav pieļaujama, izņemot gadījumus, kad darba tiesiskās attiecības tiek izbeigtas un darbinieks ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu nav izmantojis.

Atšķirībā no *darba samaksas*, kas ir regulāri izmaksājamā atlīdzība par darbu, gan *atlaišanas pabalsts*, gan *kompensācija par neizmantotajām atvaļinājuma dienām* ir *vienreizēja* atlīdzība sakarā ar darba tiesisko attiecību izbeigšanu. Šo izmaksu pamatā nav darbinieka darbs konkrētajā mēnesī, jo *atlaišanas pabalsts* tiek maksāts, ņemot vērā visu laiku, kuru darbinieks ir nepārtraukti nostrādājis pie attiecīgā darba devēja, bet *kompensācija par neizmantotajām atvaļinājuma dienām* – par laiku, par kuru darbinieks pirms darba tiesisko attiecību izbeigšanas nav izmatojis atvaļinājumu. Turklāt darbinieks laika periodā, kas tiek ņemts vērā, aprēķinot minētās vienreizējās atlīdzības, ir saņēmis darba samaksu no darba devēja, bet atlaišanas pabalsts un kompensācija par neizmantotajām atvaļinājuma dienām tiek izmaksāti papildus darba samaksai tikai sakarā ar darba tiesisko attiecību izbeigšanu. No minētā izriet, ka ne atlaišanas pabalsts, ne kompensācija par neizmantotajām atvaļinājuma dienām nav tādi algotā darbā gūstamie ienākumi, kurus persona varētu saņemt, ja darba attiecības netiktu izbeigtas.

[13] Likuma „Par maternitātes un slimības apdrošināšanu" 10.panta un 31.panta pirmās daļas vārdiskā izpausme aptver arī tādu situāciju, ka vidējā apdrošināšanas iemaksu alga jānosaka, ņemot vērā atlaišanas pabalstu un kompensāciju par neizmantotām atvaļinājuma dienām. Pēc šādiem principiem aprēķinātais maternitātes pabalsts segtu ne tikai algotā darbā gūtos ienākumus, ko sieviete zaudē tāpēc, ka maternitātes dēļ neveic darbu, bet arī ienākumus, ko sieviete saņem kā vienreizēju kompensāciju sakarā ar darba tiesisko attiecību izbeigšanu. Ievērojot minēto, secināms, ka likuma „Par maternitātes un slimības apdrošināšanu" 10.panta un 31.panta pirmās daļas vārdiskā izpausme, atbilstoši kurai vidējās apdrošināšanas iemaksu algas aprēķinā tiek ņemta vērā arī personai izmaksātā vienreizējā atlīdzība sakarā ar darba tiesisko attiecību izbeigšanu (atlaišanas pabalsts un kompensācija par neizmantotajām atvaļinājuma dienām), neatbilst likuma „Par valsts sociālo apdrošināšanu" 3.panta pirmajā daļā un likuma „Par maternitātes un slimības apdrošināšanu" 5.panta pirmajā daļā noteiktajam tiesību normas mērķim – segt daļu no sievietes zaudētajiem algotā darbā gūstamajiem ienākumiem. Proti, tiesību normas vārdiskā izpausme aptver tādu faktisko situāciju, kuru tiesību normas mērķis nevēlas aptvert, jo maternitātes pabalsta mērķis nav nodrošināt sievietei ienākumus, kas būtu augstāki nekā algotā darbā gūtie.

[14] Ievērojot minēto, secināms, ka apgabaltiesa ir pamatoti atzinusi, ka izskatāmajā gadījumā ir konstatējams aizklāts likuma robs. Līdz ar to apgabaltiesai bija pamats ar teleoloģiskās redukcijas palīdzību koriģēt tiesību normas vārdisko izpausmi, jo likuma roba konstatēšanas gadījumā tiesnesim ir ne tikai tiesības, bet arī pienākums to aizpildīt. Turklāt minētajā gadījumā apgabaltiesa nav veikusi likuma normu konstitucionalitātes pārbaudi, kā to uzskata kasatore.

[15] Apgabaltiesas veiktā tiesību normas teleoloģiskā redukcija neierobežo pieteicējai Latvijas Republikas Satversmē garantētās tiesības uz sociālo nodrošinājumu. Likumā noteikto sociālo iemaksu izdarīšana nodrošina personai sociāli apdrošinātās personas statusu šajā jomā, taču, kā atzinusi Satversmes tiesa, nedod tiesības paļauties uz konkrēta lieluma atlīdzību vai konkrētiem atlīdzības izmaksas nosacījumiem (*sk. Satversmes tiesas 2010.gada 29.oktobra sprieduma lietā Nr.2010-17-01 12.1.punktu*).

[16] Kā pamatoti norādījusi apgabaltiesa, saskaņā ar likuma „Par valsts sociālo apdrošināšanu" 3.panta otrās daļas 1.punktu viens no sociālās apdrošināšanas pamatprincipiem ir s*olidaritāte* starp sociālās apdrošināšanas iemaksu veicējiem un sociālās apdrošināšanas pakalpojumu saņēmējiem. Saeimas Sociālo un darba lietu komisija 2013.gada 11.septembra vēstulē (*sk. lietas 104.-105.lpp.*), atbildot uz Augstākās tiesas lūgumu sniegt viedokli par lietā piemērojamām tiesību normām, ir norādījusi, ka *solidaritātes princips paaudzes ietvaros* pastāv attiecībā uz pakalpojumu, piemēram, pabalstu vai atlīdzību saņēmējiem. Vienlaikus likuma „Par sociālo drošību" 2.panta 6.punkts paredz, ka sociālās drošības sistēmā tiek piemērots arī *individuālās pieejas princips*, t.i. pabalsta apmērs ir atkarīgs no iemaksām. Tādējādi persona, kura iemaksā vairāk, gadījumā, kad iestājas apdrošināšanas risks, gūst lielākus ienākumus. Šie pabalsti nav universāli, katrs gadījums tiek individuāli izvērtēts un pieņemts lēmums.

Uz maternitātes pabalstu ir attiecināms gan solidaritātes princips (paaudzes ietvaros), gan individuālās pieejas princips (iemaksu apmērs). Tas nozīmē, ka maternitātes pabalsta apmērs ir atkarīgs no pieteicējas veikto valsts sociālās apdrošināšanas iemaksu apmēra, taču pabalsts netiek izmaksāts tieši no pieteicējas veiktajām iemaksām. Turklāt, kā jau tika norādīts, izskatāmajā gadījumā no iemaksu algas, kas tiek ņemta vērā vidējās apdrošināšanas iemaksu algas noteikšanai, ir izslēdzamas vienreizējās kompensācijas, kas izmaksātas sakarā ar darba tiesisko attiecību izbeigšanu.

Ievērojot minēto, nav pamatots kasācijas sūdzības arguments, ka, neiekļaujot vidējās apdrošināšanas iemaksu algas aprēķinā visus pieteicējas ienākumus, no kuriem izdarītas valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas, ir pārkāpts tiesiskās noteiktības, tiesiskās paļāvības un taisnīguma princips.

[17] Pieteicēja ir norādījusi, ka no likuma normu satura ir nepārprotami skaidrs, ka likumdevējs ir apzināti noteicis šādu regulējumu, pretējā gadījumā likumdevējs būtu paredzējis izņēmumus, kā tas ir noteikts noteikumu Nr.270 8.punktā.

No jau minētās Saeimas Sociālo un darba lietu komisijas 2013.gada 11.septembra vēstules un Labklājības ministrijas 2013.gada 12.septembra vēstules (*sk. lietas 104.-108.lpp.*), atbildot uz Augstākās tiesas lūgumu sniegt viedokli par lietā piemērojamām tiesību normām un norādot uz attiecīgo tiesību normu izstrādes un pieņemšanas gaitu, secināms, ka Saeimas griba nav bijusi maternitātes pabalsta aprēķinā ņemt vērā arī vienreizējas izmaksas sakarā darba tiesisko attiecību izbeigšanu. Saeimas Sociālo un darba lietu komisijas vēstulē norādīts, ka gadījums, kad persona 12 mēnešu periodā, par kuru darba ņēmējam aprēķina maternitātes pabalstu, ir saņēmusi Darba likumā noteikto atlaišanas pabalstu, nav uzskatāms par vispārēju un izvērtējams individuāli.

No pieteicējas minētā noteikumu Nr.270 8.punkta izriet, ka vidējās apdrošināšanas iemaksu algas aprēķinā netiek ņemta vērā darba devēja izmaksātā atlīdzība darbiniekam, kurš tās izmaksas laikā nav pildījis darba pienākumus sakarā ar darba nespēju, grūtniecības un dzemdību atvaļinājumu vai bērna kopšanas atvaļinājumu. Tas papildus apliecina jau minēto, ka sociālās apdrošināšanas mērķis ir kompensēt darbā gūto ienākumu zaudējumu. Proti, vidējās apdrošināšanas iemaksu algas un līdz ar to pabalsta apmēru nevajadzētu ietekmēt ienākumiem, kuri nav saistīti ar darba pienākumu veikšanu.

[18] Augstākā tiesa neatrod, ka apgabaltiesas spriedumā būtu pārkāpts kasatores norādītais vienlīdzības princips. Vienlīdzības princips nav izmantojams, lai panāktu prettiesiska lēmuma pieņemšanu.

[19] Ņemot vērā iepriekš minēto, apgabaltiesas spriedums ir atstājams negrozīts.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 129.[1]panta ceturto daļu, 348.panta 1.punktu un 351.pantu, Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departaments

nosprieda

Atstāt negrozītu Administratīvās apgabaltiesa 2013.gada 25.jūnija spriedumu, bet /pers. B/ kasācijas sūdzību noraidīt.

Spriedums nav pārsūdzams.

Tiesnesis A.Guļāns

Tiesnese J.Briede

Tiesnese L.Slica